

ТАКЕШИ КАЙКО ВЕЛИКАНИ И ИГРАЧКИ

Превод от японски: Добринка Добринова, 1983

chitanka.info

1

Сградата на сладкарската фирма „Самсон“ се намира в центъра на Токио. Разположена е срещу самата гара и в часовете пик сутрин и вечер през предния ѝ двор преминават хиляди хора. Този площад е своего рода буферна зона. Цените на земята в центъра са много високи, но въпреки това „Самсон“ е предоставил двора си за обществено ползуване. Затова пък тълпата минава покрай стъклените витрини на огромната изложбена зала на фирмата, където целогодишно е изложено огромно количество най-разнообразни образци на производството на фирмата — като се започне от дъвка и се стигне до различните видове бонбони. Минувачите, щат не щат, неволно се заглеждат във витрината. Тъкмо заради тази реклама фирмата е отворила своя двор за публиката. Тротоарът е широк, а над него има навес. Тъй че в дъждовни дни тук може да се върви спокойно. На отделни места по площада са поставени пейки, а около тях има кътчета с цветя — истинско паркче. Изобщо „Самсон“ е изключително популярен в този район на многоетажни сгради.

От прозореца на моята стая на втория етаж се открива чудесна гледка към площада. От сутрин до вечер край стъклените витрини не секва потокът от хора. Същинско море. На два пъти през деня — сутринта и във вечерните часове — настъпва прилив. Истински парад на чиновниците. Страшно тъжно зрелище! Всички крачат с наведени глави — сутрин, за да не блести в очите им яркото слънце, вечер — от глад и умора. И все бързат, тичат. Стоманеният сандък ги изхвърля на партиди, на партиди и те заливат площада, минават край стъклените витрини и всмукани от широко отворените врати на служби и учреждения, потъват зад разнообразно оцветените железобетонни стени. Шумът от безчислените стъпки като грохот на морски вълни нахлува в стаята ми и резонира във всяка клетка на тялото ми.

Потокът от хора на площада никога не секва. Стъклените витрини целодневно вибрират от шума. Когато тълпата чиновници намалее, на смяна идват другите. Манекени и фоторепортери.

Туристически групи от провинцията. Последователи на новоизлюпени религиозни секти. Домакини. Студенти. Търговци. Безработни. В съботните вечери — тълпи от влюбени без свое гнезденце. На Първи май — работници и полицаи. Хора с най-различни професии и възрасти се блъскаха, понесени в неспирен водовъртеж, мокрени от дъжд, тънещи в праха. Винаги чувствавам тази тълпа зад гърба си. Веднъж от тази тълпа изплува Кьоко, но никога не се върна обратно в нея. С премигващи от яркото априлско слънце очи, усмихната, тя се бе измъкнала от навалищата и застана пред стъклените витрини.

Това се случи в един априлски понеделник рано следобед. Завеждащият отдела Айда ме извика по телефона да сляза в кафенето на първия етаж, което е врата до врата с изложбената зала. Край входа има щанд за сладкиши, а вътре сервират леки закуски. Бе часът за обедна почивка и кафенето гъмжеше от народ. Айда седеше на една маса в ъгъла до прозореца и разговаряше с някакво момиче. Седнах при тях и се вслушах в техния разговор.

Момичето бе с лице към слънцето. Усмивката откриваше редките му зъби. Момиче с кръгли очи, гъсти вежди и закачливо вирнат нос. На масата лежеше износена карирана чанта, която приличаше по-скоро на торба за дърводелски инструменти. В нея сигурно имаше филмови или модни списания с окъсани корици. Или найлонова козметична чантичка със счупена закопчалка. Какво друго можеше да носи в чантата си такова момиче. Лакът на ноктите му бе на места олющен, обувките му бяха покрити с прах. Такива момичета ги има колкото щещ в курсовете по шев и кройка или в тези по готварство.

По-късно разбрах, че Айда я забелязал съвсем случайно сред тълпата любопитни пред стъклените витрини, когато пререждаше експонатите в изложбената зала. В този ден бе инсталиран новият английски автомат за опаковане на дъвка. Когато моторът заработил и металните пипала на машината започнали да превръщат светкавично розовите пластмасови парченца дъвка в изящни пакетчета, зрителите пред витрината изпаднали във възторг. Девојката, долепила нос до стъклото, преливала от възхищение и се смеела. Изразът на лицето ѝ направил силно впечатление на Айда. Когато седнах на тяхната маса, те вече разговаряха оживено за някакъв филм на Уолт Дисней. Между тях се бе установила една особена фамилиарност. Като между племенница и вуйчо. Не знам как му се бе удало да замъкне това

съвсем непознато момиче в кафенето. Види се, Айда твърде много бе разчитал на посребрените си коси, дълбоките бръчки под очите и чисто новия си светлосив костюм.

След миг той вече ѝ разказваше светски клюки за джазови певици и кинозвезди. Тя се смееше от сърце, възмущаваше се, удивляваше се. После той я попита къде работи и записа телефонния ѝ номер в тефтерчето си. Оказа се, че тя е чиновничка в една малка търговска фирма наблизо. Понякога ѝ се налагало и да изпълнява задълженията на разсилен. По молба на Айда аз купих на момичето кутия с шоколади от щанда на входа.

— Ах, колко се радвам! Благодаря! Днес ми провървя — засмя се весело тя, намушка кутията в чантата си и я преметна през рамо. Един слънчев лъч огря горната ѝ устна и нежният мъх блесна като сянката на рибка на дъното на езеро. Изглежда, тъкмо това бе и привлекателното у нея. Щом момичето си отиде, Айда побърза да разбере впечатлението ми от нея, но аз не можах да го зарадвам.

— Мисля обаче, че е фотогенична — измърмори той и се надигна, като се опитваше напразно да си запали цигарата със своята непокорна запалка.

Айда е акуратен и педантичен, но има две особени увлечения: модели и жени. И за двете черпи вдъхновение от улицата. По отношение на моделите той има способностите на добър професионалист. Може да моделира всичко — автомобили, реактивни самолети, параходи. От обикновена хартия, дърво и пластмасови изрезки прави поразително точни макети. На бюрото му сред купищата бумажки винаги се въргаля някакъв модел на автомобил или параход. Той краде дори от работното си време, за да моделира. Понякога, ако види на улицата някой нов, интересен модел на автомобил, Айда остава сам във фирмата до последния влак, изцяло погълнат от своите занимания. Странна е тази страст за мъж, надхвърлил 50-те, с посребрени коси, но всички ние сме свикнали с нея и не се учудваме.

Жените. Тази негова страст по-скоро е свързана с работата му. Тя е резултат от прекаленото му усърдие в службата. Айда завежда рекламния отдел, но освен това ръководи работата на художниците и дизайнерите. Определя какви да бъдат манекените за рекламните плакати и къде да се печатат, а чисто техническата работа обикновено поверява на дизайнерите. Той се нае доброволно със задачата да

намери манекени. Очите му непрекъснато търсят в театъра, в метрото, сред тълпата. Когато се натъкне на нещо подходящо, той проследява обекта, изучава го от различни ъгли и при различна светлина. След това домъква жената във фирмата. Фотографират я и правят фотокомпозиция. Най-често моделът се оказва неподходящ. В чекмеджетата на неговото бюро има купища такива „бракувани“ снимки. Айда е опитен и много съвестен в работата си, но и той понякога се проваля. Веднъж цели три часа следил една девойка, прекачвал се от автобус на метро, от метро на автобус и когато най-сетне улучил момент да я заговори, тя го взела за търговец на жива стока и избягала. За нещастие той успял да ѝ пробута визитната си картичка и на другия ден във фирмата дойде да протестира майката на момичето. Един от директорите повикал Айда и без да се съобразява със солидната му възраст, го скастрил доста сериозно. Този случай не промени Айда и като види жена, очите и краката му реагират инстинктивно. Какво да се прави!

Същото беше и с Кьоко. Няколко дни след срещата в кафенето Айда ме извика, незабелязано от колегите заръча да хвана такси и да чакам на площада. Намерих такси и зачаках, както ми бе заповядано. След малко той излезе от кафенето. Водеше Кьоко (кога беше успял да я намери?). Айда ѝ позвънил най-неочаквано, тя тутакси затворила всички бумаги и се измъкнала от фирмата. Айда ѝ каза, че ще ѝ правят пробни снимки и Кьоко цялата пламна. А когато в колата чу името на Харукава, момичето съвсем се обърка. Ако знаела предварително, щяла да се облече по-добре, и косата да си направи. А така, в този вид! И без грим!

Само дето не се разплака. Въртеше се безпомощно, потупваше Айда укорително по рамото, тропаше с крак по пода. Имаше нещо котешко в реакцията ѝ. Айда приемаше всичко това с ведра усмивка и за кой ли път повтаряше вежливо монолога си:

— Няма защо да се притеснявате. В ателието на Харукава има и вечерни тоалети, и козметика „Макс фактор“. А на апарата да не обръщате ни най-малко внимание. От вас се иска само да изобразите такова удоволствие, сякаш за първи път в живота си опитвате карамел „Му“: „Ах, колко е вкусно!“ Можете дори да се оближете. Всичко трябва да бъде естествено. Останалото оставете на Харукава.

Той произнасяше всичко това без капчица фамилиарност.

Известният фотограф Харукава е стар приятел на Айда. Като млад се увличал от сантиментални снимки и си бе спечелил слава със своята зла и остра наблюдателност и своеобразните си творчески похвати.

Сега Харукава прави само женски портрети, но не обикновени художествени и майсторски изпълнени снимки. Нищо подобно. Като насочва обектива си към известна кинозвезда, той все още издебне бегла тщеславна усмивка или едва забележима бръчица на самота и умора върху прекрасната маска. Харукава е вечно забъркан в някаква скандална история. Ту филмова компания протестира, че на неговата снимка се вижда лошата кожа на току-що обявена за звезда актриса, ту пък е успял да се вмъкне в пробната и е заснел манекенка да гълта лакомо картофи. Той е надхвърлил средната възраст, но е все още ерген и макар че е безобразно тлъст и че често излага на показ недостатъците на жените, Харукава се ползува с огромен успех сред тях.

Срещата бе уговорена предварително по телефона и Харукава ни очакваше. Лицето му, подпухнало и уморено, бе насечено от дълбоки бръчки, а под очите му чернееха такива сенки, сякаш някой му бе нанесъл побой. Той се приближи и от него лъхна миризма на застоял коняк. Като отметна от челото си вече прошарените буйни коси, фотографът впи пронизващ поглед в Кьоко. Момичето се сви от уплаха. Реакцията ѝ бе толкова детинска, че като тръгнахме нагоре по стълбите към студиото, Харукава недоволно измърмори на Айда:

— Та тя е още пеленаче.

Айда остана до края, но аз загубих интерес още преди да приключат първите снимки и се върнах във фирмата. От досегашния си опит знаех, че като избира момичета, Айда не се ръководи само от личния си вкус и симпатии, но тази Кьоко бе твърде нескопосана. Тя тъй се изплаши от Харукава и дотолкова се стресна от ослепителния блясък на лампите, че не можа да изрече нито дума и когато Харукава ѝ казваше да заеме нужната поза, момичето се смущаваше като провинциалистка и замръзваше пред фотообектива. Вече мислех, че започвам да разбирам какво бе онова необикновено нещо в нейното лице, за което говореше Айда, но пред камерата тя съвсем се вдървяваше.

„Айда и ние кълвем каквото ни попадне!“ — помислих си. Но, както се оказа, гледах на нещата само с просто око.

След около седмица Харукава дойде във фирмата. Срегнахме се с него в кафенето. Той вонеше на алкохол, лицето му бе както обикновено отпуснато и алчно, но очите му хвърляха остри отблясъци.

Едва седнал, той измъкна един дебел плик.

— Одобрявам момичето! — каза той, като се ухили и с опакото на ръката започна да търка очите си.

В плика имаше около стотина снимки. Айда ги заразглежда трескаво, но внимателно се взираше във всяка, сетне набързо ги раздели на две купчини. Когато остави и последната снимка, се усмихна блажено. Запали цигара и като посочи по-малката купчина, каза на Харукава:

— Ще стане, нали?

— Ще стане.

Лицето на Харукава се разпъна в широка усмивка.

— В обектива това момиче е истинска красавица. А иначе от такова обикновено лице просто нищо не можеш да измъкнеш.

Айда се засмя нервно и потри ръце:

— Има огромна уста. Като се засмее, цяла кифла можеш да напъхаш.

— Забавно девойче.

Изплезе си, разбираш ли, езика и насмалко не си облиза носа! Шашардиса ме! Каза, че това ѝ бил коронен номер.

Харукава поговори още малко с Айда, после двамата се разбраха за хонорара и фотографът си отиде. Като останахме сами, Айда ми подаде снимките и ме помоли да ги държа при себе си. Занесох ги в стаята си и след като ги разгледах, ги заключих в чекмеджето на бюрото си. За тези пробни снимки заплатихме една доста голяма сума от специалния фонд, но след това Айда не отвори дума нито за снимките, нито за Кьоко.

Дълго време не видях Харукава и Кьоко. Едва когато излезе поредният брой на месечното фото списание „Камера-ай“, всичко ми стана ясно. Харукава бе разработил фото тема за Кьоко. Редакторът я бе озаглавил „О, младост!“ с подзаглавие: „Един обикновен ден на едно обикновено момиче“. Истински литературен шедьовър на шест страници! Материалът предизвика възторжен отклик в седмичните списания. Откакто съществуваше, „Камера-ай“ не познаваше такъв успех. Когато видях репортажа, проумях, че Айда и Харукава са

направили успешен пробив от нов тип. Фотообективът бе преобразил напълно Кьоко.

„О, младост!“ бе репортажът за живота на едно обикновено момиче. Следвайки я като същински детектив, Харукава бе показал един нейн ден — от ранна утрин до късна вечер. Показал я бе от няколко страни — и скромното ѝ съществуване, и нейната самота, мъничкото ѝ тщеславие, незначителните ѝ радости, бедност. Подбрал бе такива снимки, в които зад ярката индивидуалност на Кьоко се прокрадваше образът на многомилionната маса обикновени японски момичета. Текстът поясняваше, че за да се подберат дванадесет фотографии, Харукава е заснел 600 кадъра.

Както гласеше подзаглавието, Кьоко бе едно най-обикновено момиче. Такава като нея човек може да срещне в претъпканото метро, по оживените булеварди, в слънчевите градини на покривите на високите здания. Сладкиши рано следобед. Витрините на магазините за дрехи. Дългите опашки пред студията за запис на грамофонни плочи. Вечер — порция рамен в евтина закусвалня. Дъх на застояла вода в обществената баня. У дома — по-малкият брат, наметнат с одеяло, изобразява супермен. Това бе нейното малко и обикновено ежедневие.

— В службата си тя държи в един ъгъл малък аквариум и развъжда попови лъжички. И не от онези, дребните, а едни такива муцуности, като мехурестите риби. Тия, дето стават на жаби за ядене. Тя казва, че трябвало да се хранят със специална храна. Това е май единственото, което я отличава от другите момичета — отговаряше Харукава на репортерите, когато се опитваха да изтръгнат от него нещо сензационно в живота на Кьоко.

Едва след като разгледах материала в списанието, за първи път почувствувах особеното в лицето на Кьоко. Прекалено големите очи, прекалено голямата уста, гъстите вежди, вирнатият нос. Тя съвсем не можеше да се нарече красива, но на снимките тези именно недостатъци придаваха на лицето ѝ живот, правеха го необикновено. Това бе имал пред вид Харукава, когато каза на Айда, че в обектива тя е хубавица.

Кьоко поразяваше и привличаше със своята удивителна непосредственост, свежест и жизненост. Макар че при пробните снимки бе тъй вдървена, след това пред обектива на Лайката тя се бе

отърсила от притеснението, усмихваше се широко, като показваше пломбите си, движеше се непринудено. И разказваше за себе си много изразително. Как ли бе успял да я предразположи Харукава? Може би този плувнал в тлъстини човек, на когото само очите излъчваха живот, притежаваше невероятна способност да убеждава хората. Тъкмо на това бе сигурно разчитал Айда, когато заведе при него Кьоко. Разбрах колко примитивно бях наблюдавал момичето и сега не ми оставаше нищо друго, освен да се възхищавам от резултата.

Измина близо месец от пробните снимки. Междувременно бе излязъл онзи брой на „Камера-ай“, седмичните списания бяха откликнали в един глас, имаше коментари и във вестниците, но Айда се държеше така, сякаш това не го засягаше. Той се бе погрижил името му да не се появи като откривател на Кьоко. Харукава и момичето му обещаха да запазят тайната. Оттегли се и предпазливо зачака. Дори аз не можах да проумея замислите му: разработил своята стратегия, той просто изчакваше, а в последния момент разкри картите си и победи.

Всеки месец в нашата фирма се провежда съвещание на завеждащите отдели. От средата на юни се предвиждаха разпродажби на стоки и затова на поредното съвещание присъствуваха членовете на управителния съвет и представители на филиалите в провинцията. Планът за разпродажбите бе обсъден още преди три месеца, взети бяха принципни решения, подготовката бе започнала и на съвещанието трябваше да се доизяснят само някои подробности. Решени бяха основните въпроси — какви премии да се определят за бонбоните карамел „Му“, какви премиални карти да се сложат в кутиите. Освен това — какъв процент да се определи като допълнителна печалба за търговците на едро и на дребно. Помислено бе и за това, на какви курорти да бъдат поканени търговците като поощрение. Заводите вече осъществяваха новия режим на работа.

Всичко вървеше гладко, но оставаше един-единствен неразрешен проблем. Той се обсъждаше вече три месеца, многократно се повдигаше на различни съвещания, без да се стигне до някакво решение. Въпросът бе, кого да изберем за модел на нашата търговска марка — по време на разпродажбите той щеше да фигурира на рекламните плакати и във вестниците. Да реши това влизаше в задълженията на Айда, но всеки път, когато някой от директорите или началниците на отдели и завеждащи сектори предложеше млада

певица или популярна звезда, той винаги отклоняваше кандидатурата, като изтъкваше, че знаменитостите са твърде „изтъркани от реклами“. Поради неговото упорство разговорите все стигаха до задънена улица. Оставаше само месец до започването на разпродажбите, а все още не бе изготвен нито един рекламен плакат.

Айда отхвърляше една след друга млади звезди, изпълнители на детски песни, джазови певици и други знаменитости, които се ползуваха с популярност особено сред децата. Предложен бе дори шампион по свободна борба, но Айда измъкна веднага един вестник с негова реклама на телевизори и електрически самобръсначки. А когато назоваваха името на някоя известна манекенка, той сърдито поклащаше глава.

— Не става. Тя е вече окупирана от една фирма за плодови сокове и от една за козметика.

С директорите Айда спори на осакски диалект. Това е негов своеобразен тактически ход. Щом започнат деловите преговори, той се прикрива зад щита на осакския диалект. Затова пък в разговор с младите дизайнери за творбите на Шан или Ройпин той никога не използва този свой диалект. С членовете на управителния съвет обаче тутакси прибъгва до любимата си защитна мярка. Или например, ако от някоя радиокомпания ни предложат участие в програма, след като отправя няколко язвителни критически бележки, той намеква, че е готов да приеме, но при преговорите за цената започва да размахва сметките си, хили се и гръмогласно заявява на осакски диалект:

— Е, какво, а сега да се поразправяме, а?

Знаех, че щом заговори на този диалект, Айда ставаше особено опасен.

На онова поредно съвещание той отново действуваше на своя диалект. Разговорът се разгорещи и веднъж отхвърлените герои повторно биваха повиквани на сцената. Той обаче до един ги подлагаше на нож. И не защото въпросните знаменитости, щом става дума за пари, бяха твърде непридирчиви и рекламираха всякакви стоки, Айда доказваше, че те просто няма да привлекат повече клиента. Според неговата теория, ако даден манекен се превърне от символ на марка червило в емблема на бонбони, в очите на купувачите ще се стопи разликата между едната и другата фирма производител,

ще се намали силата на въздействието и на двете реклами — и в крайна сметка те просто взаимно ще се унищожат.

— Може и така да е, но, от друга страна, всяка звезда си има поклонници. Те именно първи ще съзрат рекламата и най-добре ще я запомнят. А поклонниците са огромно мнозинство, не можем да ги пренебрегваме, нали така?

Въпросът бе поставен от член на управителния съвет. Айда кимна и лицето му стана сериозно, но тонът не се промени. Той изказа възторг от високата оценка, която ръководството дава на поклонниците, но след това съкруши противника си, като каза, че според него поклонниците спирали поглед върху афиша само за да се полюбуват на своите кумири, а на това, какво рекламират — никакво внимание не обръщали.

— Ако „Самсон“ беше рекламна кинокомпания, разбирам, но...

Директорът присви вежди и потъна в мълчание.

Следобед в продължение на три часа Айда се сражаваше сам със звездите, като прибягваше до всевъзможни софизми и изкусни хитрости, с което ги унищожиха напълно. С това той обработи почвата за появата на Кьоко. След тричасов двубой обвинителите бяха напълно объркани, изтощени и разстроени. Началниците на отдели и завеждащите секции вече дремеха в задимената зала под лъчите на майското слънце.

— ... С други думи, искаш да кажеш, че трябва да бъде някаква нова, никому неизвестна фигура, така ли? — попита един от директорите, отказвайки се от по-нататъшна борба. А Айда, убеден в пълната си победа над противника, отстъпи галантно.

— Да-а, това би било разумно... Някакъв изход все пак...

Отгатнал смисъла на тези негови маневри, един от директорите се подсмихна:

— Хайде, стига, казвай бързо какво си намислил. Толкова време загубихме.

Когато видях, че Айда измъква бавно от папката си „Камера ай“ и едно седмично списание, аз отидох в отдела и взех от бюрото си плика с пробните снимки на Кьоко. Айда стоеше с гръб към огрения от слънцето прозорец и изпъчил гърди, оглеждаше победоносно присъстващите. Един от директорите, като зърна лицето на Кьоко на

снимките, каза именно това, което и всички ние — Айда, Харукава и аз, смътно бяхме почувствували, но не можехме да изразим:

— Какво девойче! Същински дявол!

Двете списания минаваха от ръка на ръка — от членовете на управителния съвет към началниците на отдели, от началниците на отдели към завеждащите секции, а от тях — към шефовете на филиалите в провинцията. Някои дори не поглеждаха фотокомпозицията „О, младост!“, а се зачитаха жадно в седмичното списание. Там беше поместена критиката и отзвукът за репортажа, както и подробно за самата Кьоко. Наистина двама-трима от „обвинителите“ понечваха да възразят, но щом съзираха изражението на Айда, готов всеки момент да премине в настъпление на осакския си диалект, бързо-бързо отвърщаха поглед.

Сред настъпилото мълчание един от директорите попита:

— Никой ли още не се е докопал до това момиче?

Сякаш само това и чакаше Айда, грабна от ръцете ми плика със снимките и ги разпръсна върху голямата маса.

— Аз я открих!

И той обясни как е срещнал Кьоко, как я е завел за пробни снимки в ателието на Харукава. Добави, че е предупредил момичето да отказва всякакви ангажименти към други фирми, докато „Самсон“ официално не я покани да работи за тях.

С това приключиха всички спорове. Като едва прикриваше досадата си, един от директорите отклони поглед от Айда и изръмжа:

— Както и да е, нямаме повече време, така че...

Не стана дори дума за „за“ и „против“. Айда старателно бе унищожил всички останки от корабокрушението и след като се бе възползувал от единственото си оръжие — времето, бе поел върху себе си отговорността за съдбата на потъващите. Той им бе подхвърлил спасителния пояс — единственото, за което можеха да се уловят в този момент. Немислимо бе в рамките на един месец да се обходят театрите и снимачните площадки, за да се преговаря с разни звезди, да се определят хонорари, да се правят снимки и освен това да се отпечатат навреме рекламните плакати. Ето каква бе победата на Айда.

Веднага след съвещанието Айда телефонира на Харукава и го помоли да направи фотографиите за плаката, като договори деня и часа на снимките. Като приключи с Харукава, той позвъни на Кьоко, която

работеше наблизно, и я покани да дойде с нас. Беше точно пет часът, работният ден свършваше и Кьоко се съгласи охотно. Дватамата с Айда минахме да я вземем с колата. Когато Айда ѝ каза, че фирмата ще сключи с нея договор и спомена хонорара, тя изпадна в силна възбуда и извика:

— Искам сенбей! (Курабии от оризово брашно.)

Искала да яде сенбей, завити в морски водорасли и полети със соев сос!

2

От няколко години ние се носим по течението и безспирно се борим с несигурността. Изразходваме огромни средства и усилия, но всичко е напразно. Докато в началото тревогата бе само смътно предчувствие или се изразяваше в колони от цифри, сега я усещаме като някакъв вътрешен орган. Думите, които си разменяме, са безжизнени и вяли.

Айда отказва да приема този мирис на гниеща плът и търси убежище в своите модели.

Какво става, не знам, но търговията с карамелени бонбони не върви. С това започва и свършва всичко. На членовете на ръководството, които издават безкомпромисни заповеди от своите тихи, уютни кабинети с охладителни инсталации, вероятно това признание не е по вкуса им. Тези самолюбиви старци навярно биха ни завлекли до прозореца, откъдето се вижда как от складовете излизат тежко натоварени камиони и как в сладкарските магазини непрестанно се тълпи народ. И една топла съсухрена ръка леко ще ни потупа по рамото, и един хриплив глас ще прошепне в ухото:

— Ето, виж, стоката върви. И е добре, но ти ще се постараяш още по-добре да се продава, нали? Необходимо е само старание и толкоз. Нямах ли някоя хубава идеяка, а?

Жалък глас с фалшиво благодушие. Старците се мъчат упорито да обърнат гръб на диаграмата за продажбите, която виси на стената.

Наистина, товарните камиони ежедневно откарват стока в града, а в сладкарските магазини не секва потокът от хора. Из градинките се търкалят празни кутии от бонбони. В неделните дни прахът в зоологическата градина има сладникав примес. Вечер младите момичета си лягат с книга и трескаво разгъват парафиновите обвивки на бонбоните. Една действителност, в която е примамливо да вярваме. Бонбоните се продават.

Върху бюрото ми обаче лежи едно листче с цифри: приходи и разходи. Достатъчно е само да го погледне човек, и всичко изчезва — и

препълнените камиони, и потокът от хора, и сладникавият привкус на праха, и ръцете на младите момичета. Щом се отдръпна от прозореца, листчето започва да ми напомня плахо за скритата тревога. Вземам месечния бюлетин и продължавам с още една отсечка линията върху диаграмата на стената. Кривата продължава своя едва забележим спад. В тази линия е отразена действителността от последните няколко години. Дългата, силно начупена линия, веднъж достигнала най-високия връх, започва своя неудържим спад. Ние нито крачим по равнината, нито се изкачваме по полегат хълм. Има наистина тук-там и зигзаги по кривата, но като правило пътят се спуска стремително към бездната.

Ако се изчислят разходите за преоборудването на фабриките, за рекламата и заплатите на служителите и работниците, ако се изчисли процентът на чистата печалба и се сравни с тази крива, ще се изясни напълно колко тежко е състоянието на „Самсон“. И вече на човек няма да му се иска да се приближи до прозореца. Не тълпата на площада, а цифрите и кривата — на тях трябва само да се доверяваме.

В същност болен е не само „Самсон“. И „Аполон“, и „Херкулес“, пък и множеството средни и дребни производители са в същото положение. Истината е, че продажбата на карамелените бонбони не върви. Какво се бе променило във вкуса на децата?

Разработихме какви ли не теории. Първи се опитаха да разяснят положението търговските агенти. Тези сладкодумни рицари на капитализма, които бяха убедени, че благодарение на тях стоките се продават, успокояваха старците със своите изпълнени с жар измислици.

— Само този месец е така. Ами че през празничните дни вали дъжд и това обърна всичко. Какво чудно тогава, че стоката се залега в складовете.

Но само да се оправи времето, и всичко ще бъде наред. Така мислят и търговците на едро, и големите фирми. Срецах по време на една командировка един от „Аполон“. И той беше по-унил, но не се предаваше. „От дъжда е — казва, — само пълнежът в пирожките може да се разтопи, но не и ние. Мисля, че няма място за безпокойство“.

А за безпокойство имаше, разбира се, достатъчно основание. Ние работим в здание, построено по последна дума на архитектурата. Стените са боядисани в такива цветове, които по мнението на

психолозите повишават максимално производителността на труда. Фабриците са напълно автоматизирани. През обедната почивка като средство за успокояване на нервната система се пуска валсова музика. И в тази модерна постановка ние сме принудени да отгадаваме какво ще ни сервира времето на следващия ден. За „Самсон“ метеорологичната станция е като маяк. Ако в празничните дни ще вали дъжд из цялата страна, огромни количества бонбони остават в складовете. А по-несъстоятелните родители си развързват кесията само в празнични дни. Докладите на търговските агенти бяха до известна степен верни. Тъй че старчоците клатеха глава и макар и неохотно, признаваха спада, изразен с езика на цифрите.

Само че това дело господне продължи и през следващите месеци, пък и нещата не се свеждаха само до дъжда. За да дадат обяснение за спада в цифрите, търговските агенти трябваше да търсят все нови и нови причини. Когато нямаше дъжд стачкуваха железниците; ако нямаше стачка — неочаквано потъваше някой туристически кораб, а в месеците, когато нито влаковете спираха, нито параходите потъваха, идваха природните бедствия — тайфуни, наводнения и големи пожари. Излизаше, че в тази малка островна страна все нещо пречеше на хората да ядат спокойно карамелени бонбони. След като се изчерпваха всички възможни бедствия, появяваше се някое ново, твърде оригинално обяснение: като например, че годината е особено плодородна, плодове има в изобилие, тъй че кое дете ще предпочете да яде карамел „Му“? А когато нямаше какво да измислят, търговските посредници твърдяха, че дребните търговци се възмущавали, задето ние им продаваме стоките по твърди цени, и ги заставяме да си изплащат полиците в четиридесетдневен срок. В това пък търговците виждаха гнета на крупния капитал. Всичко в общи линии беше близко до истината. И все пак нито едно от тези обяснения не биваше да се смята за абсолютно изчерпателно.

От друга страна, в производствения отдел, където основно внимание трябва да се обръща на вкуса на тълпата, даваха съвсем други обяснения. Отделът втълпяваше усърдно на старчоците, че времената са се променили. От края на Мейджи и през първите години на Гайшо карамелените бонбони са били екзотичен продукт. Японците, още не успели да вкусят европейската цивилизация, твърде охотно купували тази смес от масло, мляко, петмез и есенции. Освен това

насърчителната реклама „Вкусно, хранително, здравословно“ правела силно впечатление на простодушните островитяни, които дотогава познавали само вкуса на националните нишестени сладкиши. Оригиналното хрумване да се подкрепи рекламата на сладкарските изделия с принципите на науката за храненето принадлежеше на „Аполон“. Като видяха нейното въздействие, другите фирми я последваха и си присвоиха символични названия — „Самсон“, „Херкулес“. А бедните японци в стремежа си да превъзможат комплекса по отношение на своята физика търсеха във всяка храна преди всичко хранителните ѝ качества. С това започна бумът на карамелените бонбони. Макар че се налагаше да делят помежду си сравнително малкия пазар, всяка една от трите фирми се радваше на небивал успех.

Вкусът, който тези великани наложиха на широките маси, премина впоследствие през различни етапи и реализация. Последваха шоколадите, бисквитите, разните там бонбони и захарни плодове. Така във владенията на соевата паста и туршията от репички с гръм и овации нахлу блаженството на средния европеец. Но скоро тази екзотика се превърна в ежедневие, инерцията спадна. Кълновете на кризата се криеха в навика. Вкусът на тълпата се променя бавно, но решително. Имаше един междинен период по време на продължителната война, но след нея последва нов бум, макар тълпата да ни бе вече изпреварила със своя вкус. В първите следвоенни години хората се нахвърляха на карамелените бонбони било за да утолят глада си за сладко, или да се отдадат на сантиментални спомени за мирното време. Но ето че животът навлезе в обичайното си русло и карамелените бонбони загубиха своето очарование. Нашето производство вече не привличаше купувачите, карамелите им бяха омръзнали. Тъкмо тогава кривата в диаграмата отбеляза своя връх, след което започна бавно да пада.

Хората обаче имат примитивен и твърде печален инстинкт да подражават. Именно благодарение на този инстинкт ние за известен период от време успяхме да си възвърнем благоразположението на масите. Пуснахме в продажба дъвка точно такава, каквато дъвчеха победителите във войната. Но приходите бяха съвсем незначителни. Трябваше да се измислят нови концепции и дразнителни.

Лабораториите започнаха да разработват нови вкусови вещества и създадоха опитни образци, някои от които бяха пуснати в продажба, като например бадемови карамели — ех, че екзотика, или пък дъвка, с пепсин — в тон с принципите на науката за храненето, бонбони с противоензимни вещества за укрепване на венците и двупластови сладко-солени бонбони, които отговаряха на традиционния вкус на японците към сладкото. С помощта на всевъзможни средства всички фирми атакуваха усърдно вкусовете усещания на купувача, но нито едно от тях нямаше широк успех. И старчоците въздишаха тежко сред гората от бутилчици с подправки и есенции.

По време на войната и трите фирми пуснаха галета, пакети висококалорийни хранителни продукти за армията и бежанците. В края на войната фабриките на „Самсон“, „Аполон“ и „Херкулес“ бяха разрушени, производството им западна, но в същност това само ускори прехода към масовото производство. Построени бяха нови фабрики с модерно оборудване. Бяха включени в действие автоматизирани смесители, заклокочиха котли, задишаха огромните пещи. Машините бълваха по шестстотин и петдесет карамела в минута, по един тон бисквити на час, по шест тона дропс дневно. Този поток ни понесе в своя вихър. А когато бумът свърши и настъпи известно равновесие, ние не можехме да се успокоим. Потокът ни носеше все по-нататък, макар и да се усещаха признаците на спада.

Отделът за пласмент бе обхванат от нервна треска, производствените звена се задъхваха от огромно напрежение, рекламният отдел изпадна в истерия. Ние се озовахме изправени пред една затворена врата, от която няхаме ключ. Фирмата започна да организира една след друга разпродажби на карамели. През последните няколко години сладкарските магазини привличаха малчуганите не с аромата на бонбоните, а с въздушните пистолети-играчки, с осеммилиметрови кинокамери и фотоапарати. Или с велосипедите, аквариумите с тропически рибки, велурените облекла и комплектите за бейзбол. Така великаните се превръщаха в дребни търговци.

Не може да се каже, че всички тези идеи се оказаха напълно безплодни. Някои донесоха облаги, други — не. След всяко ново капиталовложение кривата на диаграмата се начупваше и предизвикваше нервни конвулсии. Търговските посредници ту

ликуваха, ту се ядосваха и пъшкаха. Често се случваше „Самсон“ да спечели преднина, като оставяше далеч зад себе си другите две фирми. Но разпродажбите все пак бяха само временно раздвижване на търсенето. Нещо като наркотик — след като престане да действа един дразнител, трябва да се търси незабавно друг, още по-силен. И великаните водеха отчаяна борба, поставяха в кутиите с карамелени бонбони все повече билетчета с печалби, събуждаха нови и нови мечти.

Колко средства и сили се хвърлиха! Колко пречки се измислиха срещу противника! И колко лъчезарни сънища и мечти се оказаха разбити на прах! След всяко подобно сражение милиони малчугани по градове и села оставаха обезверени, с пръст в уста, с измамни надежди, след като не получаваха обещаните печалби. А от тихите, уютни кабинети се чуваше една и съща команда: „Увеличавайте продажбите!“

Не, това вече не беше реклама, а някаква изпълнена с противоречия бъркотия, която ни струваше чудовищни средства.

Между другото всичко това не ни пречеше да осъзнаем собственото си поведение. Има и такъв пример. Това се бе случило по време на войната. На една от автострадите в щата Тенеси висели три огромни табла. На първото от тях били изобразени две магарета, завързани с общо въже, които се опитват да се приближат към купа сено. Всяко се дърпа в различна посока, така че животните не могат да се доближат до сеното. На второто табло магаретата откриват, че трябва да обединят силите и да се движат едно до друго. Така най-после стигат до сеното. На третото табло магаретата стоят доволно пред купата сено.

Това бе всичко. Няма обяснения, няма наставления. Но смисълът на таблата е ясен за всеки — необходимост от съвместни усилия по време на война. Сартр не е експерт по рекламата, но след като видял таблата, веднага схванал един по-дълбок смисъл и се оказал прав.

„Всеки, който види тези табла — казал той, — трябва сам да си направи извод. Когато схване смисъла на изображенията, ще му се стори, че именно той е открил тази истина и така ще се окаже наполовина убеден.“

Американците имат гениалната способност да улавят психиката на широките маси. Те считат, че рекламата трябва да въздейства

преди всичко на подсъзнанието. Безспорно в периоди на подем и ние си позволяваме да се придържаме към подобна тактика. Айда караше своите дизайнери и редактори да рекламират само приятния вкус на карамелените бонбони. Той не се натрапва, не моли, не принуждава купувача. Рекламира не продукцията, а усещането. Знае се, че купувачът изпитва дълбоко недоверие към рекламата. Той не може да търпи да го принуждават да направи нещо. Тъкмо затова след войната, когато хората още блуждаеха из развалините, ние раздавахме щедро утехата, която им носеха нашите карамелени бонбони. Като идваха в сладкарските магазини, майките се опиваха от насладата сами, по свой вкус да избират стоката. И ако в такива моменти в тъмните глъбини на подсъзнанието им изплуваше ясният образ на рекламата на „Самсон“, а не на „Аполон“ или на „Херкулес“, тогава нашата цел бе постигната. Така смятаха всички, включително и Айда. Именно по това време художниците на „Самсон“ създадоха своите най-добри рекламни плакати. А нашите старчоци можеха спокойно да гледат кривата — една чудесна дълга траектория, наподобяваща полета на топката при игра на голф.

Разбира се, оптимизъм е възможен само в мирно време. Поне що се отнася до нашата фирма. Но щом се появиха първите признаци на депресията, ние мигом паднахме до равнището на дребни провокатори. За това говори и внушителният куп от младежки списания, разхвърляни върху бюрото ми. Ние затъвахме в мътното и лугаво бласто на конкуренцията, особено по време на разпродажбите. Това оказваше вредно въздействие върху децата и младежите и предизвикваше бурния протест на родителските комитети и женските организации. Но ето че в края на миналата година представители на „Аполон“, „Самсон“ и „Херкулес“ се събраха на съвещание и се споразумяха да се въздържат от разпродажби. Не мина обаче и месец и плъзнаха тревожни слухове. Джентълменското споразумение бе нарушено. А на мен отново ми бе наредено да фабрикувам неосъществими мечти за малчуганите.

През февруари започнах да правя проучвания. Прегледах всички детски списания и книги. Като се започне от комиксите и се стигне до биографиите на разните знаменити личности, аз ги проанализирах и си направих съответните заключения за техния характер. Дори съставих таблици. След това започнах, да ходя по увеселителни паркове,

мултипликационни филми, изложби на детски книги, бродех по пустеещи земи, където играеха деца. С други думи, от сутрин до вечер наблюдавах заниманията им, вслушвах се в гласовете им, опитвах се да разбера от какво най-много се увличат. Макар и фирмата да бе изпаднала в истерия, аз исках, доколкото е възможно, да реализирам своите сили. Нямах особена интуиция, нито пък ме биваше по спекулациите и хората. За да проверя своите непосредствени впечатления, наложи се да избира и проуча няколко големи и няколко по-малки града. Изучих вкусовете и интересите на децата буквално от игла до конец. На информационните бюра и филиалите в провинцията бяха заплатени огромни суми и аз събрах богати сведения и диаграми, които даваха представа за различни страни от живота на малчуганите. Необикновено внимателната подготовка за поредната операция говореше красноречиво за безизходната криза, пред която бяхме изправени. Докато се ровех в детските книжки от рода на „Човекът от гама-лъчи“, „Хидроармия“, „Кен-чан в джунглата“ и др., Айда летеше по магазините за играчки и сувенири. Не след дълго рекламният отдел се превърна в склад за играчки. По стените висяха кобури, въздушни револвери, непробиваеми шлемове, а по пода се разхождаше радиоуправляем робот и бръмчеше автомобил с дистанционно управление. По масите лежаха внушителни модели на параходи и аквариуми за тропически рибки. Щом купеше някоя нова играчка, Айда най-старателно я разглобяваше и отново я сглобяваше. Понякога така се увличаше от заниманията си с автомобилите с дистанционно управление, че лазеше по пода и едва не си претъркваше носа о килима.

Той изпадаше в особен възторг от американските револвери-играчки — те бяха досущ като истински — такива едни тежки, с кокалена дръжка, на която са гравирани шпори. Натискаш спусъка и барабанът започва да се върти. Само дето не изскачат патрони. Айда му нареждаше:

— А дулото я виж само колко е дълго! Това е то! Отлично направено! Веднага се вижда, че възрастните са се постарали за децата, не са пожалили сили. Все пак една такава печалба се пада на един от милион или от петстотин хиляди. Наистина си заслужава да се направи нещо подобно за децата!

Но това не означаваше, че Айда се е спрял именно на каубойските играчки. На мен той поверяваше проучването на цифровите данни, а самият купуваше от книжарниците всички възможни чуждестранни научно-популярни и научнофантастични книги, абсолютно всички комикси. Той, разбира се, не ги четеше, само изрязваше снимките и илюстрациите. Рисунки с космическа тематика той подбираще и от японските списания за юноши. Айда не пропускаше нито един филм за космоса и обезателно го гледаше в деня на премиерата. А ако все пак изпуснеше някой филм, откриваше и най-затънтеното кино, където го прожектираха.

Вече се досещах какво бе замислил; да измайстори космически скафандър. В японските магазини все още нямаше такива скафандри. В дебелия бележник на Айда, който той особено ценеше, се бяха появили чудновати рисунки на скафандри за междупланетни полети.

Ако по-късно в случая с никому неизвестната и не особено красива Кьоко Айда постигна своето с помощта на ловки маневри, то сега той водеше срещу членовете на управителния съвет съвършено открита и целенасочена атака. На съвещанието той се яви въоръжен с факти и цифри. Наистина тогава имаше достатъчно време. Това стана около месец, преди да открие Кьоко. На същото онова съвещание аз не получих право на глас. Само докладвах данните, които бях събрал. На базата на тези съвещания Айда поведе нашия безкомпасен кораб към своята цел. Въпреки че с него работехме в един отдел, той нищо не ми казваше предварително. Очевидно защото бе напълно уверен в успеха на своите маневри.

На съвещанието аз изложих резултатите от направеното проучване: кои детски програми на радиото и телевизията привличат най-голяма аудитория, какви разкази и повести заемат основно място в списанията за деца и юноши, кои филми се ползват с най-голям успех и кои аспекти от живота най-много вълнуват децата. Освен това пред старчоците представих любимите герои на децата от пещери и клисури, от космодруми и далечни светове, събрах пред тях всички техни супермени и кумири. Когато приключих доклада си, се посипаха предложения и въпроси — какво именно да се подбере като печалба към кутиите с лакомства. Дирекционният съвет на фирмата се превърна в същинска комисия за оценка на детски играчки. Един от членовете на управителния съвет, който беше запаянко по бейзбол,

предложи бейзболен костюм. Друг пък, привърженик на точните науки, се изказа в полза на микроскопите. Трети — страстен рибар, смяташе риболовния комплект за най-добра премия. А един от тях, който изпитваше ужас от женските организации, предложи да се договорим с някое детско издателство и като премия да се определи детска енциклопедия. Нито едно от предложенията обаче не отговаряше на всички изисквания едновременно: да бъде оригинално, ново, сензационно и напълно безвредно. Айда слушаше спокойно спора между директорите и изчакваше търпеливо да се уморят. От моя доклад той бе разбрал, че идеята му се потвърждава, и сега беше напълно спокоен.

Когато накрая пожелаха да чуят и неговото мнение, той стана и предаде на членовете на управителния съвет няколко бележника. Обясни им особеностите на космическия скафандър и ме помоли още веднъж да разкажа с какъв успех се ползува сред децата космическата фантастика. Аз отново се разрових из папките си и повторих какъв процент заемат между планетните пътешествия в детските вестници и списания, в програмите на радиото и телевизията. Мълчанието на старчоците можеше да се приеме като признак на съгласие.

За американските деца космическият шлем и космическото оръжие бяха обичайни играчки. Но японските малчугани ги познаваха само от комиксите. Залогът за успех се криеше в това, че бяха нещо ново. Освен това вестникарските тръстове се готвеха да организират изложба по космонавтика и замисляха кампания за разширяване на познанията за изкуствените спътници и ракетите. Очакваше се да бъде пуснат по екраните филмът на Дисней за космоса. Ако „Самсон“ установеше сътрудничество с вестниците и кинотеатрите, разходите по рекламата щяха чувствително да се съкратят, а резултатите да бъдат много по-значителни. А срещу твърдението, че подобни премии събуждат у децата меркантилност и влияят вредно върху детската психика и развиват авантюризм, можеше да се действа, като се увеличи броят на по-обикновените награди, да речем, билети за изложби по космонавтика или за планетариуми. Освен това на всеки три месеца в периода на разпродажбите можеше вместо реклами да се поместват във вестниците и списанията научнофантастични разкази. Вероятно родителите биха се отнесли съвсем доброжелателно към това. А ако се установи и сътрудничество между учени и писатели, би

могло да се роди нещо, което да бъде и научно издържано, и интересно за четене... Ето до това в общи линии се свеждаха доводите на Айда.

— Да... Е, това е... може би на пръв поглед моята концепция да изглежда ексцентрична, но кой знае дали няма да се окаже благонадеждна и да оправдае очакванията...

След това изпълнено с недомлъвки изказване Айда се върна на мястото си. „Традиционният му подход“ — помислих си аз. Сякаш не беше стопроцентово уверен в собственото си предложение и в последния момент търсеше подкрепата на другите. Добре измислено. Той си бе казал думата, но не бе отсъдил категорично. Отговорността щеше в крайна сметка да падне върху тези, които щяха да одобрят предложението му. За себе си той винаги оставяше една вратичка — в случай, че впоследствие вечно мърморещите старчоци започнеха да търсят сметка за провала. Разбирах, че зад неговата димна завеса се криеше мощна отбранителна линия.

В началото директорите застанаха слисани от оригиналната идея и недоверчиво разглеждаха раздадените им бележници, но поясненията на Айда и цифровите данни, които аз приведох за различните области, като че ги заинтригуваха. Най-после един от тях запита:

— А от какво се прави този шлем?

— От пластмаса. Струва ми се, че надувната форма ще бъде по-изгодна от вакуумната. Помолих да ми направят тук някои изчисления.

И Айда предаде на членовете на управителния съвет сметките, направени от фирмата за пластмасови изделия. Той дори разполагаше с изчисления от фирмите за играчки и готово облекло. Останах изумен от неговата съобразителност.

— Господин Айда, а помислили сте за някаква емблема върху този шлем?

— Да, от едната страна мисля да залепим човека от гама-лъчи от сп. „Шьонен гурафу“, а от другата — мистър Комет от сп. „Спейс фан“...

— А ако ги заменим с емблемата на нашата фирма?

Айда се почеса по тила и призна пропускане си.

Директорът, който беше задал този въпрос, добави:

— Разбираш ли, нещо тук ме смущава. Да не се подведем по това, че щом американските деца се възхищават от тези неща, и

нашите малчугани ще започнат също да се прехласват. Как мислиш, а?

Този въпрос обаче бе моментално заглушен от гласовете на останалите, които вече бяха убедени от цифрите, потвърждаващи интереса на децата към всичко, свързано с космоса. И все пак въпросът отекна тревожно в душата ми.

Проектът на Айда бе обсъден с всички подробности. Наистина, решение все още не бе взето, но, така или иначе, положението се изясни. Договорено бе да се установи връзка с уредниците на космическата изложба, с кинотеатрите, където ще се покаже новият филм на Дисней, и с вестниците, които ще отпечатат научнофантастични разкази, а след седмица да се проведе още едно съвещание и да се вземе окончателно решение.

С това в същност се отменяше джентълменското споразумение между трите фирми. Още същата вечер узнах, че „Аполон“ и „Херкулес“ също не са устояли на съблазнението и решили в средата на юни да организират разпродажба. Тази информация получихме от секретаря на един от нашите директори. Айда ми подаде бюлетина и се плъосна на въртящия се стол.

В бюлетина се излагаха накратко плановете на „Аполон“ и „Херкулес“, за които досега нищо не бе известно. Не знам как бе изтекла информацията, но фактът си оставаше факт. А може би и нашите конкуренти вече знаеха за днешното съвещание. Във всеки случай бяхме приключили с дипломатическата вежливост и лицемерие. Прочетох бюлетина. Всички мислеха само за едно: премиите. „Херкулес“ след дълго и изтощително учудване най-после бе измислил: да се подмамят децата с животни. Като основна премия фигурираше джобна маймунка, мармот, катеричка. Не се учудих. В животните имаше нещо много привлекателно, а разликата между тях и нашите космически скафандри беше във фантазията и реалността. Очевидно и двете идеи бяха родени от отчаянието.

Но след като погледнах проекта на „Аполон“, аз се стреснах. Просто не повярвах на очите си. Върху листа беше изписан само един ред:

„Голямата награда — стипендия за цял курс на обучение от началното училище до университета.“

Вдигнах глава. Айда мълчеше и си играеше с един модел на самолет. Гледах го право в тила, но той не се обърна. „Ех, сбърка ти!“

— помислих си аз. Мълчанието му изразяваше болка и мъка. Замисълът на „Аполон“ наистина бе гениален — защо да се хващаме с децата, когато можем да се обърнем непосредствено към родителите? „Аполон“ бе стрелял право в целта. А ние, слепите идиоти, преследвахме детските мечти! Не бе ли това удар право в сърцето на „Самсон“?

— Съсипаха ни! — казах на Айда, като му върнах бюлетина.

Той запали цигара, всмукна дълбоко и поклати глава. Въздъхнах и погледнах тъмнеещите прозорци. Стъклата трепереха от вечерния шум, който идеше от площада пред гарата. Борбата, не ще и дума, щеше да бъде тежка. Твърде често бяхме спекулирали с наградите — те така и никому не се падаха. Купувачите вече не ни вярваха. И деца, и родители се бяха отчаяли от безплодни мечти. Сигурно и на примамливото обявление на „Аполон“ нямаше да се учудят. Но когато децата им захленчеха за карамелени бонбони, те щяха да сравнят обещанията на трите фирми и макар и със скептична усмивка, да ги поведат към магазина на „Аполон“. Пък дори децата да не хленчеха за бонбони, майките, все едно, щяха да отскочат незабелязано до магазина още веднъж — проектът на „Аполон“ бе толкова убедителен.

Като продължаваше навъсено да мълчи, Айда намаза с лепило емблемата на реактивния самолет, залепи я върху крилото и дълго разглежда гънките.

— Президентът на „Аполон“ не беше ли християнин — казах аз. — Едно време той май забранил да се произвеждат един вид бонбони с уиски и сладкиши с ром. Не ви ли се струва, че това сега е негова идея?

Като примижа от цигарения дим, Айда отметна глава и категорично отхвърли предположението ми.

— Не е така. Просто бонбоните с уиски не се търсят толкова, колкото карамелите. Затова ги спряха от производство. Това е всичко.

Най-после Айда се откъсна от своя модел и вдигна глава. Отпусна рамене. Очите му бяха уморени. Нямаше я напористостта и дързостта от следобедното съвещание. С напълно променен глас той промърмори:

— Да-а, съсипаха ни, наистина. Имат там умни момчета.

Той прокара пръсти през посребрелите си коси, а бръчките около очите му се разсякоха от горчива усмивка.

Стояхме известно време така и мълчаливо пушехме. В стаята отекваха стъпките от неспирния поток на пешеходци по площада. Бръмчаха коли. Изсвирваха влакове.

— Ясно-о, изпревариха ни, макар и само на крачка — обадих се аз, — но разликата е все пак твърде незначителна. Нали в края на краищата наградата е само една.

Айда само вдигна уморено глава. Погледна ме проникателно, сякаш търсеше в очите ми истината.

— Съвсем естествено. Да не сме просветителска организация — рязко отсече той. Стана, хвърли цигарата си на пода и я смачка с крак. Изведнъж се опомни, изпъна бързо гръб, изправи рамене. Възвърнал си бе напълно фигурата.

— Такива са правилата на играта! — каза той, отново изпълнен с енергия. Думите му бяха ледени като стоманен меч, а върху лицето му се разливаше спокойна усмивка.

Въздействието на рекламния плакат ние наричаме „оптическа измама“. Но сетивата на хората бяха вече притъпени от цвета, гласа и словото на рекламата. Кожата им бе загрубяла от умора и понякога не можеш да я пробиеш. Като че боледуваха от елефантиазис. И все пак бяха удивително чувствителни, както при токсични симптоми. Неприятното отхвърляха по рефлекторен път. Шаблонното не приемаха. Ние трябваше да се борим с тяхната визуална възприемчивост. За да привлечем погледа им, затъпял от всевъзможните дразнителни, но и язвителни, необходимо бе нещо свежо, изключително сензационно.

През целия дългогодишен период на непосилен труд нито една наша реклама не бе предизвиквала такава силна реакция, както сегашният плакат. Айда ходеше всеки ден в завода за пластмасови изделия и накрая получи най-хубавия космически шлем, който бе възможно да се произведе при днешната техника. Той извика Кьоко, нахлузи го на главата ѝ и ѝ нареди да се усмихне така, че да се открият зъбите ѝ. Харукава направи снимките. Айда създаде плакат, който противоречеше на всякакви общоприети норми на рекламата, и събра всички овации. Първо, рекламата оборваше теорията, че сладкото разваля зъбите. Второ, Кьоко не беше нито красавица, нито популярна звезда. Трето, една момчешка играчка се демонстрираше от момиче. А отгоре на всичко Айда използваше снимка за търговски цели, в която

нищо не бе променено. Между впрочем не го бе домързяло да подготви точно такава снимка, където вместо Кьоко бе заснет известен млад актьор. Разбира се, това се пазеше в тайна. Айда просто се беше застраховал в случай, че Кьоко се провали. Но резервната така и не ни потрябва. Плакатът с Кьоко завоюва мигновено потресаваща популярност.

Хората проявяват интерес към човешкото лице. Във всяко лице има някаква драма, била тя малка или голяма, която действа на околните. Специфичният подход на Айда се състоеше в това, да подбере такова лице, чиито характерни черти особено отчетливо да се отразят в една снимка и да могат да се подсилат при умела композиция. И той беше последователен в своите търсения. От мига, в който бе съгледал през стъклото на витрината усмихнатото лице на Кьоко на фона на яркото слънце, той я бе преценил в три плана — възможностите на фотообектива, композиционното майсторство на Харукава и техническото несъвършенство на печата.

— Това лице ще се задържи независимо и от най-грубите грешки при типографското ретуширане — казваше Айда. — В същност, ако не беше Харукава, нищо нямаше да излезе, той го оживи. Колкото и да е дяволита Кьоко, само с усмивки нищо не става.

До ушите ни достигнаха най-разнородни отзиви за плаката с Кьоко, но общото във всички бе, че тя пленява със своята младост, свежест, поразителна изразителност, несравнимо обаяние. Това напълно съвпаднаше с отклика, който бе предизвикал фоторепортажът „О, младост!“. Като гледаха Кьоко и недотам правилните й зъби, хората забравяха за вредата от карамелените бонбони. Тях преди всичко ги поразяваше жизнеността на нейното лице. Тя бе момиче от тълпата и на тази тълпа принадлежеше нейната усмивка, нейната младост и бедност. Тя бе убедителна именно с близостта си с тази тълпа. И още нещо. С помощта на Кьоко Айда съумя да убеди хората, че карамелите не са просто едно евтино лакомство, а нещо чудесно, което им е необходимо, един непресъхващ източник на радост. С помощта на новото зрително възприятие бе съживено притъпеното вкусово усещане. От стените на сладкарските магазини и станциите на метрото, в къщите и театрите, отвсякъде се усмихваше сияещото лице на Кьоко, излъчващо толкова искрен възторг и удивление, че всички неволно започваха да се усмихват.

Плакатът украси улиците месец след като се бе появил фотоматериалът „О, младост!“. Когато го видяха, редакторите на популярните модни списания веднага си спомниха за момичето, което развъждаше в своя аквариум попови лъжички. Наложиха се Айда да отговаря на множество телефонни позвънявания. Заедно с Кьоко той обходи немалко редакции. Като последва неговия съвет, тя разпрати свои снимки с препоръка от Харукава в различни списания и фотоателиета. След три седмици тя вече нямаше защо да работи в своята фирма. Модните списания и големите модни къщи тичаха по следите ѝ. Кьоко бе усвоила прекрасно този израз на лицето, който ѝ бяха подсказали Айда и Харукава. За нея той се превърна във визитна картичка. Позите можеха да се сменят, но усмивката на радостно учудване оставаше неизменна. Нейният успех се оказа стабилен и на новото поприще, а това още веднъж потвърди, че не бяхме сбъркали в сметките си. По идея секретът се крие в това, доколко рекламата прониква в подсъзнанието на купувача. Но да се определи това е почти напълно невъзможно. Единствено можехме да анализираме реакцията на отделни хора, а после с помощта на статистиката да подходим от частното към общото и да считаме така получените изводи за достоверни.

Айда помагаше на Кьоко, без да щади сили.

Колкото повече нарастваше популярността ѝ, толкова повече погледи щеше да привлече плакатът на нашата фирма. Айда си даваше сметка за силата на това мощно оръжие. При сключването на договора той ѝ бе поставил тежки условия: да не служи като реклама не само за конкурентите в нашата област, но и за каквито и да било фирми от друг бранш. Като компенсация той ѝ бе осигурил крупни суми. И охотно ѝ бе позволил да участва в демонстрации на модни облекла, да публикува свои снимки във вестници и списания. Сега лицето и гласът на Кьоко работеха за нас чрез всевъзможни посредници — радиото, телевизията, рекламните брошури. Силата на успеха ѝ бе многократно проверена.

Кьоко отдавна бе вече забравила своите попови лъжички и износената си карирана чанта. Разделила се бе с протритите си панталони и разкривените сандалети. Дори си боядиса косата. Когато дъвчеше дъвка, тя вече не си спомняше за опаковъчния автомат в изложбената зала на нашата фирма. Бе далеч от гаровия площад, от

безцеремонните мъжки лакти в претъпканото метро. Сега Кьоко шестуваше под лъчите на изкуствените слънца, на приглушените звуци на валса: атмосферата в демонстрационните зали бе наситена с тънък лиризм, от полумрака изплуваха разширени женски зеници, едва доловим шепот, последван от гръмки аплодисменти. Кьоко се появяваше на подиума, огряна от ярка светлина, усмихваше се, вдишваше горещия прах, ходеше така, че след себе си вдигаше множество малки вихрушки. Кимваше леко и изчезваше. Името ѝ беше на устата на всяко младо момиче. Повтаряха го навред — в канцеларии и кафенета, в магазини и ресторанти.

Вечерта, когато тя за първи път се появи като манекен, Айда беше зает и вместо него аз я заведох на вечеря. Докато пиехме кафето, тя започна да ми разказва за бъдещите си планове. Искала да се занимава с джаз. Трябва да ѝ беше стара мечта, защото го повтори няколко пъти. Казах ѝ, че за това е необходимо да знае английски език, тогава тя изяви желание да си купи речник и след като излязохме от ресторанта, ние се отправихме към една книжарница. По рафтовете бе пълно с всевъзможни речници — от джобни до огромни оксфордски издания, в разкошни кожени подвързии със златни щампи. Свалях от лавиците една по една книгите, разлиствах ги и обяснявах на Кьоко особеностите на всеки речник, като назовавах и цената. Тя мълчаливо гледаше тази планина от книги. Изведнъж вдигна към мен учуден поглед.

— А каква е разликата между англо-японския и японско-английския речник? — попита тя шепнешком, като ме гледаше с широко отворени очи.

Аз се слисах. Успях само да поставя обратно книгата, която държах.

— Ти какво си правила в училище? — попитах малко след като се окопитих.

Върху винаги сияещото ѝ лице се появи мрачен израз.

— Не ми трябва никакъв речник! — тросна се тя, обърна ми гръб и изхвъркна от книжарницата. Докато се осъзная, тя изчезна в някакво такси.

С дълбока горчивина се замислих за мрака, в който живееха хората от нейното съсловие. А аз, оказва се, без да искам, изиграх предателска роля спрямо нея. Струваше ми се, че я бях препънал точно

когато се опитваше да изплува на повърхността. Бедната Кьоко! В нейната отдалечаваща се фигура бях почувствувал как слабите ѝ рамене се огъват от болка. Върнах речниците върху лавицата и купих един в джобен формат, за начинаещи. Английските думи в него бяха с японска транскрипция. След това влязох в един музикален магазин и подбрах комплект плочи със записи на уроци по английски език за начинаещи. Помолих продавача да ги опакова заедно с речника и да ги изпрати на адреса на Кьоко.

„Войната на разпродажбите“, която започна в началото на юни, се развихри така, както предполагаме. Вестниците крещяха в пристъп на диво ликуване. Фирмите се опитваха да прикрият своята мъчителна тревога под булото на бурен оптимизъм, но въпреки това се долавяше някаква хаплива пустота. Като пред входа на театър, където се играе несполучлива пиеса. Изведнъж пред очите на децата бе изникнал приказен свят, а майките и бащите, едновременно огорчени и слисани, наблюдаваха великаните, които се представяха за безкористни благодетели.

„Самсон“ бе наводнил вестниците с примамливи обявления. Голямата награда — космически скафандър. Първа награда — космически шлем и револвер. Втора награда — ракета, пълна с карамели. Трета награда — билет за планетариум или за филм на Дисней по желание. Всеки, който купи по време на разпродажбите кутийка карамели, може безплатно да посети изложбата по космонавтика. От своя страна „Херкулес“ поведе контраатаки, и то не без успех. Маймунка, катеричка, ангорско зайче, мармот — такъв бе редът на печалбите на „Херкулес“. Във всяка кутийка карамели — безплатен билет за детски театър, открит в един парк през периода на разпродажбите. В програмата им: „Доктор Дулитъл отива в Африка“, „Пчелата Мая“, „Книга за джунглата“ и други в този дух. Шансовете на двете фирми бяха примерно давани, следваха един и същи курс и всяка се стараяше да разбере слабото място на другата.

На техния фон гласът на „Аполон“ звучеше много по-убедително и сериозно. Те не степенуваха печалбите, просто обещаваха стипендии на десет деца с печеливши билети. Всичко беше поставено на много солидна основа — „Аполон“ беше учредил специален „Фонд за поощрение на образованието“ с правата на юридическо лице. Фондът се задължаваше да изплаща стипендиите ежемесечно. На всичко

отгоре „Аполон“ заяви, че това не е временна кампания и в никакъв случай не е някаква авантюра. Фондът щял да действа постоянно, независимо от състоянието на работите на фирмата. Като узна тази новост, Айда само изскърца със зъби.

— Лицемери!

„Аполон“ не наводняваше вестниците с главозамайващи обявления и усмихнати лица. Ограничиха се да поместят само едно подробно съобщение, адресирано „До всички майки“. Фирмата гордо, дори с известна обида уверяваше и подчертаваше, че идеята няма нищо общо с разпродажбата, че „Аполон“ е в отлично финансово състояние и мисли единствено как да отвори за децата вратата към щастието.

Реакцията бе изумителна. Всевъзможни женски и религиозни организации, институти, благотворителни комитети обсипваха редакциите на вестниците и списанията с възторжени писма. Всички възхваляваха „Аполон“ в дитирамби. А „Самсон“ и „Херкулес“ бяха безпощадно изтласкани встрани. В техните лозунги обикновените домакини долавяха лекомислие, пошлост и непристойно бодър тон. Телата на двамата великани бяха покрити изцяло с кървави рани. „Аполон“ беше отместил всички много хитро — получи очакваната реакция от онези слоеве на обществото, от които я очакваше. Фирмата обработи не децата, а възрастните, защото не децата пишеха писма до вестниците. Бяхме напълно обезоръжени.

И все пак „Самсон“ и „Херкулес“, получили тежки травми още в самото начало на битката, упорито продължаваха борбата в това тресавище на истерията. По юнските улици вилнееше рекламата. Аз самият изоставих проучвателната си дейност и тичах нагоре-надолу, натоварен със задачи на рекламния отдел. От страниците на вестниците космическият скафандър полетя към небесата. Над паркове и зоологически градини се носеха огромни балони, а когато паднеше здрач, те светваха. В центъра на гаровия площад, точно пред зданието на „Самсон“, се издигаше своеобразна статуя. Айда нае един човек — жива реклама, нареди му да нахлузи космическия скафандър, да се покатери върху каменна платформа и да заеме позата на паметник. На входа на изложбата по космонавтика пътешествениците в бъдещето приветстваха посетителите. По стените на зданията пробягваха блещукащи електрореклами. По радиоуредбата звучеше ликуващият

глас на Кьоко. Пред сладкарските магазини дежуреха в рекламни автомобили с образци на печалбите. В неделните дни хеликоптери пускаха листовки — Кьоко се смееше, обляна от лъчите на слънцето; смееше се, цялата покрита в прах. Веднага се появи и неин конкурент. „Херкулес“ бе примамил шампион по борба. Тяхната ограниченост беше поразителна. Бяха родили идеята да го преобразят в древногръцки герой, който се перчи върху търговската им марка с подканващ надпис: „Питателно, вкусно, здравословно“. Борецът се появяваше на естрадата на летния театър в кожени сандали и гащета от леопардова кожа. В ръцете си въртеше малка майmunка. За да си изпросва аплодисменти, той слизаше от естрадата, тръгваше между редовете и раздаваше на малките зрители кутийки с карамели. Намазан от главата до петите със зехтин, борецът изглеждаше силен и блестеше като бронзова статуя. При най-малкото движение мускулите му се издуваха, жилите му потръпваха. За мен той беше превъплъщение на някаква лишена от смисъл груба сила. Въпреки галантността на жестовете му и широките усмивки в него имаше нещо диво и извратено. Хипертрофираното му здраве и сила отблъскваха не помалко от уродливостта. На ярките лъчи на слънцето той изглеждаше жалък като изложен за продан роб. След като видях бореца и „Доктор Дулитъл отива в Африка“, аз се разходих из парка. Това бяха владенията на „Херкулес“. По пейките, върху таблата за съобщения, по павилиони и боклукчийски кофи, навсякъде се мъдреха обявления с името на Херкулес и търговската им марка. Никъде нито една усмивка на Кьоко. При всички входи и изходи бяха изложени клетки с птици и разни малки животинки, около които се тълпяха рояци деца. Същинска зоологическа градина! Поогледах се и видях разхвърляните по земята празни кутии от карамели, но нито един билет за печалба. Възпламенени от слънцето, изпоцапани, прашни, децата лудуваха наоколо. Косите им излъчваха миризмата на напечена слама.

Какво ли нямаше тук! И въртележки с дървени кончета, и езеро с лодки, и атракцион „Майmunски остров“, и гигантско виенско колело. На фона на купесто-дъждовните летни облаци цареше празнична атмосфера на веселие, която се възнасяше нагоре към небесата. Седнах край езерото с лодките. В знойната жега деца и възрастни търпеливо чакаха своя ред на дългата опашка. Две плоскодънни лодки стремглаво се спускаха към езерото от изкуствения хълм. Първата се управляваше

от един младеж, а втората — от човек на средна възраст. Младежът привлече вниманието ми с настървението, с което си вършеше работата.

Когато лодката се спуснеше във водата, младежът, ловко боравейки с бамбуковия прът, я откарваше към брега, поставяше я върху специална платформа и я изтегляше на върха на хълма. Децата заемаха места, младежът напълваше две ведра с вода, поставяше ги на дъното на лодката, изправяше се. Изсвирваше оглушително със свирката си и лодката политаше надолу по релсите. А той се накланяше напред и изливаше водата от ведрата върху релсите. Скоростта бе невероятна. Вятърът свистеше, панталоните на младежа се надуваха и плющяха като знаме. В момента, когато лодката се спуснеше във водата, той подскачаше и вдигаше ведрата високо над главата си. Това движение той вероятно правеше, за да избегне трясъка. По-възрастният човек също подскачаше, но някак вяло, само колкото да избегне удара. Лодката едва се докосваше до водата и той изтощено отблъскваше бамбуковите пръти, като я подкарваше към брега. А младежът пружинираше с крака като донски казак. Той отскачаше и с ведрата, и с бамбуковите пръти. От време на време шумно пляскаше с ръце. Дори се опитваше по няколко пъти да удря крак о крак. Зрителите не му ръкопляскаха, но това никак не го смущаваше. Всеки път той повтаряше старателно триковете си.

Усърдието му ме трогна. Младежът нямаше животинската сила на бореца, нито силните му мускули. Движенията му се отличаваха с точност и чистота. Може би познаваше децата по-добре от шампиона по борба и им служеше не заради парите, а защото това му доставяше удоволствие. Вечер, когато тази атракция приключеше и децата си отиваха колегите му вероятно се надсмиваха над усърдията му, но той едва ли се дразнеше. На другия ден пак грабваше бамбуковите весла и се изкачваше по изкуствения хълм. Методът му бе примитивен, но правилен. Не му ръкопляскаха, но затова пък в дълбините на детската памет, ведно с летящите лодки и проблясващата като дъга вода, имаше отредено място и за него. Ние с Айда може би се стараехме не по-малко от него, но дали усилията ни имаха някакъв смисъл? Бяхме смазани от многогодишна умора. Тъкмо затова останах възхитен от жизнеността и чистотата на неговите движения. Тръгнах си, а тези мисли продължаваха да ме вълнуват още дълго.

Айда все повече капваше. Сутрин идваше уморен на работа. Под очите му се появиха същите сенки като на Харукава. Сенките постепенно се превърнаха в бръчки, а после — в тъмни торбички, като дълбоки рани. Силите, които го произпълваха по време на борбата с Кьоко, сега лека-полека пресъхваха. Той се претоварваше с работа. Понякога дори нямаше време да закрепим някое колело на започнат модел. Всеки ден ходеше на изложбата по космонавтика, направляваше механизма на рекламата, изучаваше основно всяка маневра на „Аполон“ и „Херкулес“ и обмисляше контрастратегия. Налагаше се освен това да преглежда всички снимки и текстове, да обсъжда с художниците и дизайнерите проектите за плакати, а вечер — да гледа телевизия и да слуша радио, за да може да прецени и по-пълно да използва всички възможности на Кьоко. В приемната ни от сутрин до вечер се тълпяха сътрудници на различни вестници и списания, които настървено предлагаха да ни продадат място по страниците си за реклама, Айда преговаряше с всеки на своя осакски диалект; увещаваше и заплашваше, правеше се на глупак и в края на краищата постигаше своето. Като изтощено се облягаше върху облегалката на креслото, той слушаше как те полуласкателно, полуискрено се възхищаваха от плаката с Кьоко, възхваляваха поразителната наблюдателност на Айда. Но само секунди след като приключваха, той ги пронизваше като с ледена кама.

— Да не съм ви някакъв прост снимач! — отрязваше ги той презрително.

Разбира се, това ставаше само след като всичко бе договорено и сделката сключена. А дотогава бе просто противно да го наблюдава човек. За да намали цената, той се умилкваше и угодничеше, цял сияеше, а от очите му като лъчи се пръскаха приветливи малки бръчици.

— Е, радвам се, отдавна чаках да чуя всичко това. Не можете да си представите колко ме успокоихте — казваше той, надигаше бавно натежалото си от умора тяло и като едва не прегръщаше смаяния си събеседник, потупваше го по рамото, поглаждаше ръката му. Едва ли този евтин макиавелизъм е най-действиен метод при сключване на сделки. Но ако съдим по резултатите, Айда винаги довеждаше преговорите до благоприятен край и на удивително ниска цена закупуваше място за (реклама) във вестниците или време (за

предаване) по радиото. Впрочем трудно може да се каже доколко това зависеше от неговата ловкост. Всички те — и вестниците, и списанията, и радиокомпаниите — се изтощаваха от мелницата на крупните телевизионни компании, от приближаващата всеобща депресия и летния застои. Тъкмо затова пред Айда всички те проливаха горчиви сълзи. Разбира се, той се стараше да използва течения от този род. В противен случай моментално би затынал във водовъртежа.

Изтощен бе не само Айда. От самото начало на разпродажбите и в заводите, и в канцелариите хората бяха претоварени с работа, редяха се един след друг дни на извънреден труд. Сега старчоците вече признаваха, че положението е безизходно, и сключваха с профсъюзите временни споразумения, за да ги задължат за извънредния и нощен труд в рамките на допустимото според трудовото законодателство. В заводите работниците припадаха, в канцелариите счетоводителите на фирмата капваха от умора като подкосени при електронноизчислителните машини, търговските посредници въртяха кормилото на моторолера в обратна посока и си чупеха ребрата. В амбулаториите все повече пациенти търсеха нещо успокояващо кръвната система, а анализът на кръвта им будеше тревога у лекарите. В името на мечтите на своите деца възрастните се лишаваха от съня си.

Веднъж, когато вървах по улицата, преживях нещо страшно. Връщах се от редакцията на едно юношеско списание, където се бяха съгласили да отпечатат някакъв научнофантастичен разказ. Пресичах трамвайната линия, но неочаквано светофарът светна червено и аз застанах на пресечката. Бях много уморен, краката ми тежаха, гърлото ми пресъхваше, лицето ми бе напластено с прах.

Беше топла вечер. Над улиците заедно с бензиновите пари се разстилаше сивкав здрач.

Автомобили — поток от метал и стъкло с най-разнообразни форми, се носеха с грохот в бурна надпревара. Изведнъж, неизвестно откъде върху паважа се появи една шапка. Вятърът я подхвана и тя се затъркаля между колите, като умело лавираше между колелата им. После долетя близо до мен. Не можех да откъсна очи от нея. Стори ми се като живо същество — меко, леко, с удивително свежа кожа. Беше съвсем нова, светлосива шапка без никаква гънчица. Отделяше се

рязко на фона на мръсотията, а и бензина — сякаш събрала в себе си последните отблясъци на светлината. Но ето че съвсем близо до мен профуча кола. Колелата ѝ безжалостно сплескаха шапката. Нещо в мен като че се скъса. Колата отлетя и за мен върху паважа остана само един мръсен, смачкан предмет... Огледах се наоколо. В сгъстяващия се здрач хората вървяха забързано, сякаш нищо не се бе случило. Сред шумната тълпа се чувствувах като на необитаем остров. Бях потресен. Защо шапката не изкрещя? Защо не рукна кръв и не се чу хрущене на счупени кости? Защо колата не удари спирачки, не дотичаха полицаи? А се бе случило нещо ужасно. Прониза ме остра болка, като че собственото ми тяло се бе оказало под колелата. Изнемогнах. После болката започна да се изпарява и постепенно ме напусна, разтопявайки се в мрака. Вечерните улици бяха прашни, шумни, излъчваха хлад. Вървях към площада, а около мен прелитаха хора, автомобили, здания, паметници. Едва тогава разбрах, че нямам сили да преодолея смазващата ме умора.

Случи се нещо, което отчасти измени хода на събитията, макар да не ни избави от непосилния товар: един от великаните се оттегли от полесражението. Нашият най-хитър конкурент „Аполон“ съвсем неочаквано допусна немарливост и банкрутира.

В един юлски ден някакъв ученик от началното училище се прибрал у дома след разходка извън града, полегнал и заспал. Вечерта майка му се опитала да го събуди и открила, че момчето е в безсъзнание. Лицето му било бледо, устните му пресъхнали. Лекарят установил отравяне. След инжекцията момчето се съвзело, но не можело да се вдигне от леглото. Оплаквало се от силно главоболие и слабост. Родителите му се опитали да установят какво е ял. В джобовете на панталоните му намерили кутия с бонбони на фирмата „Аполон“.

Така започна всичко. Лекарят написа писмо до един вестник, а към него приложи и кутийката бонбони. Когато писмото пристигнало в редакцията, станало ясно, че през този ден са получени още няколко такива оплаквания. Симптомите на отравянията били сходни. Незабавно започна разследване. Към производствения отдел на „Аполон“ се понесоха репортери. Сътрудниците на фирмата, след като

уточниха серията и датата на производството на бонбоните, полетяха към завода. В състава на бонбоните имаше петмез, есенции и безвредни оцветители. Главният инженер на завода направи подробен химически анализ на всички съставни елементи и откри, че оцветителят съдържа отровно вещество.

Същия ден вечерните вестници публикуваха изявление на фирмата „Аполон“, в което се изказваше извинение за случилото се и се правеше признание, че е допусната небрежност при проверката на съставните елементи. Привеждаха се и резултатите от химическия анализ. Вероятно още същата вечер управлението на фирмата е провело спешно съвещание. В сутрешните вестници бе публикувано обръщение на „Аполон“, в което се предупреждаваше населението да се въздържа от консумирането на бонбоните на фирмата, докато не бъде иззета цялата несполучлива серия и не бъде заменена с нова. Камионите на фирмата полетяха към всички краища на страната. Търговските агенти конфискуваха от търговците на едро и от магазините непродадените количества бонбони. Но бе вече късно. Заредиха се дни на кошмар. В продължение на две седмици сутрешните и вечерните вестници изпълваха всяка своя втора и четвърта страница с крясъци, вопли и проклетия. От снимките гледаха изнурените лица на жертвите. Същите онези хора и организации, които съвсем неотдавна пееха дитирамби за образователния фонд на „Аполон“, сега крещяха неистово повече от всички. Детските вестници и женските ежеседмичници обвиняваха „Аполон“ във възмутителна небрежност. Майките шушукаха помежду си. Собствениците на сладкарски магазини изпадаха в нервни кризи. След като осъзна истинските размери на бедствието, „Аполон“ отново прибегна към изявление, адресирано „До всички майки“. Описвайки с похвална откровеност досадното произшествие и разкайвайки се за своите грехове, фирмата тържествено се кълнеше да компенсира на пострадалите всички щети и призоваваше до следващото свое обявление да се купуват изделията на други фирми. За да се избягнат евентуални недоразумения, фирмата престана да поставя премиални билети в кутийките с карамели, макар, както е известно, карамелите да нямат нищо общо с дробса. Но и това бе своего рода жест на покаяние. Освен това „Аполон“ изрази готовност да раздаде между ощетените

цялата сума на фонда за насърчаване на образованието за настоящата година.

Още същата вечер, когато това изявление се появи във вестниците, „Аполон“ излезе официално от играта. Загаснаха неоновите му реклами, изчезнаха рекламните балони, по радиото и телевизията вече не се предаваха негови съобщения, от вестниците се не появяваха неговите обявления. Като гледаше как „Аполон“ най-добросъвестно изпълнява своите обещания, Айда само стенеше, без да каже нито дума.

Затова пък нашите търговски посредници ликуваха. Те решиха, че сега вече главните трудности са преодолени, пазарът се е разширил и че те отново ще могат да се развихрят. Но от това търговците на едро само се задушаваха. Пазарът бе все още ограничен, стоката се залежаваше в магазините. Наистина „Аполон“ имаше мощна търговска мрежа. Но кой щеше да купува карамели, ако не се раздаваха награди? По същество „Аполон“ вече беше банкрутирал. Но те сами си бяха разкървали раната. Търговските посредници се окуражаваха взаимно, като твърдяха, че отсега нататък работата непременно ще потръгне. Неведнъж те се оживиха, станаха дори приветливи. В огромното здание на „Самсон“, където напоследък цареше униние, отново се чуваха смехове. Търговците всячески разкрасяваха описанията си за бедственото положение на „Аполон“, като имитираха как служителите ѝ се кланяли унизително и молели търговците на едро да им изкупят продукцията. Тези разкази се предаваха от инстанция на инстанция — от служещите в отдела по пласмента на главния секретар, от главния секретар на завеждащите секции, после на началниците на отдели, на членовете на ръководството и накрая на директорите на управителния съвет. От първоизточника нататък информацията губеше своята сочност и грубост, но затова пък се изпълваше с подробности и изобщо ставаше напълно неузнаваема.

Наблюдавах всичко това с горчивина. Дразнех се, че хората ликуват, когато силният унищожава слабия. Все едно вече на всекиго бе ясно, че тълпата напълно се е отдръпнала от нашата продукция. Доскоро космическият скафандър, джобната майmunка и образователният фонд все някак поддържаха угасващия интерес на майките и децата. Но сега, когато всички надежди за стипендии рухнаха, невъзможно бе да си представиш дори, че майките ще се

увлекат неочаквано от космоса и джунглите. Децата, разбира се, щяха да продължат да хленчат за бонбони и майките, отстъпвайки им, вероятно щяха да се отправят към магазините на „Самсон“ и „Херкулес“, но това не по свое желание. Това донякъде щеше да подпомогне разпродажбата, но нямаше да има решаваща сила. Ако не ги караха децата, майките сигурно нямаше да купят нищо. А и двете фирми забравяха, че вече толкова години водят сами срещу себе си подривна дейност, без да жаят нито сили, нито средства. През всичките тези години ние само с това се и занимавахме — да подронваме доверието към нашите обещания. В същност със самоубийство приключи не само „Аполон“. И „Самсон“, и „Херкулес“ си окачиха със собствените си ръце примката. Така че бе смешно да се разчита на някакъв успех само защото „Аполон“ се бе сгромолясал. Ние сами бяхме издигнали между себе си и купувачите стена на равнодушието и тя вече беше непробиваема. Ето защо фанатичният възторг на нашите търговци предизвикваше у мен незаглъхващо раздражение.

„Самсон“ и „Херкулес“ останаха на полесражението с приблизително равни сили. Космическият скафандър, макар и да не притежаваше свежестта на животните, покоряваше със своята оригиналност. А детският театър, въпреки че не бе така широко рекламиран във вестниците както изложбата по космонавтика, се ползуваше с голяма популярност сред останалите през лятото в града деца. Ние сътрудничехме успешно с печата, а „Херкулес“ имаха тесни контакти с родителските съвети и образователните асоциации. Къоко очарова възрастните, шампионът по борба бе любимец на децата. Ако в някакво списание се появяваше научнофантастичен разказ, „Херкулес“ незабавно поместваше в друго повест за джунглата. След премиерата на филма на Дисней за космоса, веднага се появи документалният филм „В дебрите на Африка“.

Борбата се водеше и в сферата на пласмента — ожесточено, безпощадно. Стоката постъпваше от производителя при търговеца на едро, от търговеца на едро — в магазините. По този начин производителят натискаше търговеца на едро, той от своя страна — дребните търговци. За дребните търговци бе въведена същата система на наградите както за децата. В успешна надпревара „Самсон“ и „Херкулес“ им изплащаха по време на разпродажбите процентни

надбавки от печалбите и им правеха всевъзможни отстъпки. Към всяка десета кутийка с карамели се прилагаше специален талон. С това се даваше право на магазина да получи определена сума и освен това да участвува в лотария с печалби от хиляда до сто хиляди йени. Търговските посредници не знаеха покой нито денем, нито нощем, обикаляха из града, умоляваха със сълзи на очи клиентите, натрапваха им стоката си. Стигна се дотам, че поканиха всички търговци на едро и на дребно, участвували в разпродажбата, в един от големите курорти с минерални извори. „Самсон“ хукна към Хокайдо, „Херкулес“ — към Агами. Лееше се вино, млади жени. Техните представители поканиха търговците на едро и собствениците на големите магазини в залата на един от големите хотели и заявиха пред тях, че всички делови операции с търговците, които подбиват цените, ще бъдат прекратени. А за да предразположат клиентите, те предложиха да бъде продължен срокът за плащанията от четиридесет на осемдесет дни. Освен това изказаха готовност за отпускане на временни заеми на някои фалирали магазини. След официалната част последва обяд. Залата се изпълни с аромата на изискани ястия, но скоро огледалата и чашите помътняха от диханието на човешкото множество. Във въздуха се носеше тревожен шепот. И само от време на време се дочуваше гръмкият смях на някой търговски посредник.

Рекламите все така настойчиво приканваха купувачите. А съобщенията от многочислените филиали на фирмата с всеки изминат ден ставаха все по-тревожни. Като сравняваше данните на производствения отдел и на отдела по пласмента, Айда вече не се стараше да прикрива своята дълбока угнетеност. Сенките под очите му ставаха все по-дълбоки, върху лицето му се появиха големи петна. С разчорлени посребрени коси той нервно се движеше из кабинета си и безжалостно чупеше крилете на своите модели реактивни самолети. Мълчеше, но на всички бе ясно — старецът полагаше неимоверно големи усилия, за да не се поддаде на отчаянието. И до края той не се отказа да се бори за осъществяването на една жалка илюзия. Той се задушаваше от отровата на цифрите, но продължаваше да се бори. Всеки ден ходеше в изложбената зала, суетеше се, даваше някакви дребни, незначителни указания. Не забелязваше нищо — нито парещото августовско слънце, нито праха, нито топящия се асфалт. С предишното си усърдие той определяше илюзията си върху знойните,

потопени в ярка светлина улици. А аз работех неуморно за реализиране и на най-малките подробности на тази илюзия — обикалях редакции, тичах по студията на радиото и телевизията, разговарях с писатели и учени-физици.

Но ето че един прекрасен ден „Самсон“ получи удар право в сърцето. Фирмата „Мурата шьотен“ ни издаде полици, които банката отказа да приеме. Тази фирма беше в тесни дружески връзки със „Самсон“ от деня на своето създаване. Всеки път, когато изпадахме в трудно положение, „Мурата шьотен“ ни протягаше ръка за помощ. Тя бе наш верен съюзник, в нейни ръце бе съсредоточен почти целият ни пласмент. Сътрудничеството ни — взаимното предоставяне на капитали, обменът на служители — си бе създавало добра слава в деловите среди.

Слуховете за това, че „Мурата шьотен“ изживява криза, се носеха от дълго време насам, но ние бяхме свикнали с тях и не им придавахме особено значение.

И когато „Мурата шьотен“ обяви, че задълженията ѝ възлизат на сто милиона йени и че издава полици на стойност двадесет милиона йени, по цялото здание на „Самсон“ премина конвулсивна вълна. Вестта шеметно се плъзна по кабинети и канцеларии, спусна се по стълбите, нахлу през врати и прозорци, заля всяко кътче на сградата. Хората се събираха на групички и си шушукаха, сякаш изпитваха някакво горчиво удовлетворение от това, че предчувствията им са се оправдали. После отново се връщаха по бюрата си, понесли тежкото бреме на мълчанието.

Този ден ние с Айда ходихме в детския театър на „Херкулес“ и се върнахме във фирмата едва късно вечерта. На входа срещнахме един от търговските агенти, който ни разказа цялата история с най-големи подробности. Айда веднага се запъти към кабинета на един от директорите, от който долитаха сърдити спорещи гласове. Той скоро се появи. Уморено се плъсна върху въртящия се стол и заразказва. Решено било да се установят преки контакти с всички търговци на едро, които са обслужвали „Мурата шьотен“ с оглед контрол върху всички операции.

— Но как се стигна до всичко това? Заради консервите или заради карамелените бонбони? — попитах аз.

Айда се престори, че не е чул въпроса ми, и започна едно по едно да подрежда книгата си. Дишаше тежко, измършавелите му рамене леко потръпваха. Изведнъж вдигна глава и впери поглед в прозореца. Изправи се и очите му ядовито проблеснаха.

— Безобразие! Загасили са лампите.

Приближих се до прозореца. Закаченият на покрива надувен космонавт — нашата вечерна реклама, се полюшваше като огромна черна медуза. Айда се отдръпна рязко от прозореца и с обичайната си забързана походка тръгна към телефона, нервно повтаряйки нужния му номер. Видът му предизвика у мен известно съжаление. Сам-самичък на полесражението, помислих си аз.

След няколко дни Айда позвъни на Кьоко. Тя пристигна със служебна кола. Напоследък бях затънал в работа и не я бях виждал. Сега тя идваше при нас само два пъти седмично, в дните, когато се снимаше за телевизионната реклама на „Самсон“. Не беше вече необходимо да се явява при изготвянето на рекламния плакат на фирмата или за нашите радиопредавания. Разполагахме с множество нейни снимки и звукозаписи. Така че сега тя бе относително свободна. Сам Айда се бе погрижил за това. Той не искаше да ѝ ангажира времето напразно. Тя съблюдаваше нашата договореност и отказваше да работи за други фирми. Поради това Кьоко бързо се утвърди като свободно работещ манекен. Името ѝ се срещаше по всеки афиш за модно ревю. Списанията, разните илюстрирани седмични издания предоставяха щедро своите страници и корици на нейната простодушна усмивка, която както преди предизвикваше всеобщ възторг. Сред създателите на модата се смяташе, че Кьоко е рядък талант с уникални физически данни. Някой дори бе казал: „Лице, което се среща веднъж на двадесет милиона“.

Срещата ни се състоя, както обикновено в кафенето на втория етаж. За два-три месеца Кьоко изцяло се бе променила. Запазила бе само навика да си пие плодовия сок със сламка, мушната между редките ѝ зъби. Във всичко останало тя бе станала неузнаваема — пресен маникюр, свеж грим, тънък матов слой козметичен крем, който прикриваше лекия мъх по бузите ѝ. От девойчето, което, смаяно от радост, бе поискало да яде сенбей, не бе останала и следа. Раменете ѝ се бяха заоблирили, в движенията ѝ се бе появила една своеобразна

грация, но кожата ѝ бе загрубяла и повехнала от силната светлина на прожекторите.

Айда попейваше от кафето си и я разпитваше за новите ѝ успехи. После премина към деловите въпроси. Поясни, че приближава денят на определянето на наградите на фирмата и поради това сега именно „Самсон“ трябваше да увеличи продажбите си. Молбата му бе тя да окаже съдействие при продажбата на карамелени бонбони по време на изложбата по космонавтика. Това би увеличило шансовете на фирмата в борбата с „Херкулес“.

— Да-а, има обаче и едно друго нещо — Айда отмести чашката си и се наведе напред. — Ще трябва да се облечеш в космически скафандър. Нали разбираш, на изложбата ти трябва да се появиш точно такава, както в рекламните плакати и по телевизията.

Айда се облегна назад, върху умореното му лице се появи приветлива усмивка. Свела очи, Кьоко известно време мълча. После дълбоко въздъхна и хвърли бърз поглед към Айда.

— Колко дни трябва да идвам тук?

Айда вдигна двете си ръце и разпери пръсти.

— Десет — каза той, но веднага се разсмя и отпусна едната си ръка. — Добре, пет. Пет дни са достатъчни. Разбирам, не трябва да те откъсваме за дълго време. Ще затрудним и теб, и модните списания. Значи само пет дни. От десет до четири. Разбира се, в промеждутъците ще ти даваме възможност за почивка. Е, ще ни помогнеш ли?

— Ами не знам как ще стане — тихо промълви тя. — Да речем, снимките за списанията могат да се правят и вечер, но имам записи, плочи... Когато съм уморена, гласът ми пада, нали разбирате...

— Плочи ли? — извика Айда в недоумение. Кьоко кимна и извади изпод масата папка с ноти. Показа се, че всеки ден тя репетира в студиото на една фирма за музикални инструменти, която ѝ бе предложила да опита силите си в джаза. Айда наистина всеки ден виждаше Кьоко по телевизията, но не бе и сънувал, че тя ще направи такава зашеметяваща кариера. Той глухо простена, съзнавайки своята непредпазливост, но вече бе късно. Той отново премина в настъпление и се позова на изключителните права на фирмата над нея. Кьоко го погледна право в очите и му напомни условията на нашия договор. Да, тя бе обещала да се явява по радиото и телевизията, да се снима за вестниците и списанията, но да бъде жива реклама — тя такава

условие не си спомняше. Ударът бе неочакван, но Кьоко бе права. Напълно права от гледна точка на бизнеса. Айда съвсем се обърка. Той апелира към нейните човешки чувства, напомни ѝ за труда, който бяхме положили, за да ѝ открием път в живота. Кьоко слушаше внимателно, без да откъсва от него очи, и мълчеше. Мълчеше и толкоз. Невъзможно бе да я понижеш, затворила се бе като раковина.

— Ясно, разбрах.

Айда едва сдържаше гнева си, само леко барабанеше по масата.

— Добре, повече няма да говорим за нашите изключителни права. Ще развалим и договора, след като приключи изложбата. Но те умолявам, опитай се да направиш това за нас. Само за пет дни. Джайът няма да ти избяга.

Той замълча и след малко едва чуто добави:

— Намирам се в ужасно затруднение. Кажете колко искаш? Ще ти платим специален хонорар.

Айда скръсти ръце и опря лакти върху масата. Навел глава, той изчакваше нейния отговор. Отначало Кьоко го гледаше с невярващи очи, но скоро се съвзе, извади от чантата си тефтерче и без колебание написа някаква цифра. Безмълвно поднесе тефтерчето на Айда. Той само хвърли поглед и очите му гневно проблеснаха.

— Подучили са те!

Почувствувала неговата болка, Кьоко мълчаливо отмести поглед. Айда бавно разкъса тефтерчето, смачка го и го захвърли на пода. Ярките лъчи на слънцето огряваха треперещото му лице.

Станах и напуснах масата. Излязох навън на площада, подишах малко въздух и се прибрах. Отправих се към тоалетните. Докато миех ръцете си, зад преградната стена дочух дълбока въздишка. На излизане съзрях Кьоко. Тя стоеше наведена над умивалника, почти опряла чело в огледалото. Беше бледа, затворила очи. Всеки миг можеше да припадне. По задебелялата ѝ шия се бяха врязали дълбоки линии като на възрастна жена. Отминах я, а тя продължаваше да стои все така, сякаш се страхуваше да помръдне.

През целия този ден не излязох повече от канцеларията си. Нямахме вече за какво да тичам из града. Всичко бе свършило. Седях до прозореца и усърдно се занимавах с последната си задача. Бюрото ми бе отрупано с всевъзможни неща: справочници и списания, фотоматериали, проекти за космически скафандри, знаменца на

страните, участващи в изложбата по космонавтика. Ровех се из тази планина от хартия и хвърлях всичко, което ми попадеше в ръцете. През прозореца нахлуваше миризмата на нажежен прах. Слънцето жарко приличаше, но полъхваше и хладен ветреца. Все пак можеше да се работи, но се стичаше пот по челото.

Минаваше пет часът, когато отпуснах ръце и се загледах през прозореца. На площада се стичаше все същата унила тълпа. Все същите хора — гладни, уморени, едва-едва влачеха нозете си към гарата на метрото. Изведнъж отнякъде се появи човек с пластмасов шлем и се покатери върху подиума в центъра на площада. Каква ужасна скулптура, помислих си аз. Никак не се вписва в обкръжаващата среда, не създава настроение. Тълпата го заобикаляше така, както реката камъните. Той бе един самотник сред морето от хора, сгради и автомобили. Никой не го поглеждаше. Когато се стъмни напълно, човекът слезе от платформата и се сля с нощта.

От непрестанния тропот на стотици нозе стените на сградата потрепераха, стъклата звънтяха. Механизмът действуваше, казах си аз. Действуваше върху гърдата на разрухата... А аз подреждах върху бюрото си детски албуми, за да може Айда да изгражда от тях илюзии. За тези илюзии едно момиче се усмихваше, роторът бумтеше, учените творяха. А майките преживяваха горчивината на несбъднатите мечти, търговците на едро претърпяваха банкрути, дребните предприемачи слагаха край на живота си. Къоко се бе пласирала, а карамелите — не. Взирах се в мрака и ми се струваше, че сладкият мирис на карамелените бонбони се е смесил с дъх на гнило. Тридесет милиона йени и трудът на хиляди хора, които работеха със свръхчовешки сили. Къде бе потънало всичко това? Нима единственото, което ни се бе удало да направим, бе да впишем в крехката детска памет едно неясно видение?

Бях смазан от чувството за чудовищната нелепост на това, което ставаше. Облегнах се на перваза и запалих бавно цигара. Скоро дочух приближаващи се стъпки. На прага застана Айда. Той се усмихна леко, но не каза нищо. Влезе в стаята. Не бе пиан, не изглеждаше и особено уморен. Хвърли сакото си върху масата, свали панталоните си и остана по риза и гащета. После отвори стъкления шкаф. В ярката светлина на лампата проблесна космическият скафандър. Изтръпнах. Той надяваше сребристия костюм с яркочервената емблема на „Самсон“.

— Добре е, нали. Точно по мен.

Нахлузи на главата си и пластмасовия шлем.

— Ето така ще се поразходя — весело избоботи той изпод шлема. Удари няколко пъти антените и започна да се върти из стаята.

Станах и излязох в коридора. След мен долетя гръмкият глас на Айда. Той бе позвънил на метеорологичната служба да попита дали утре времето ще е хубаво. Когато слязох по стълбите, до мен достигна неговият тъжен смях. Вървах в нощта и си мислех, че досега един-единствен път моята духовна енергия бе изкристализирала. Това бе в онази вечер, когато по средата на уличното платно видях да се търкаля една сплесната шапка. Тогава исках да се хвърля под колелата на автомобилите, да чуя своя собствен вик, хрущенето на черепа си...

Преминах през мъртвите каменни блокове и се слях с тълпата под душното августовско небе.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.